

Седа Софія Володимирівна,
аспірантка кафедри приватного права
факультету правничих наук
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

<https://orcid.org/0009-0005-6349-4006>

ДО ПРОБЛЕМИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА НА РОЗПОРЯДЖЕННЯ РЕПРОДУКТИВНИМ МАТЕРІАЛОМ ДЛЯ ПОСТМОРТАЛЬНОЇ РЕПРОДУКЦІЇ

226

Анотація. У статті проаналізовано проблему невизначеності суб'єктів права на розпорядження репродуктивним матеріалом для постмортальної репродукції крізь призму чинного законодавства, судової практики, доктрини міжнародного правового регулювання. Встановлено, що недосконалість законодавства ускладнює можливість реалізації прав суб'єктів, створює підстави для виникнення спорів між особами, які заінтересовані в продовженні роду померлого. Визначено, що нез'ясованим залишається статус батьків померлої особи серед кола суб'єктів у праві на розпорядження репродуктивним матеріалом померлого, обсяг таких прав порівняно з другим з подружжя або партнером. З'ясовано важливість конкретизації суб'єктів та обсягу прав на розпорядження репродуктивним матеріалом померлого.

Питання постмортальної репродукції та суб'єктів, які мають право на розпорядження репродуктивним матеріалом з цією метою, належним чином не врегульовано в чинному законодавстві України. Таких аспектів торкається Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та

інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22 листопада 2023 року № 3496-IX¹ та Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2025 року № 78 «Про затвердження Порядку здійснення забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців та інших осіб на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства» (далі — Порядок № 78)².

Вказане законодавче регулювання спрямоване виключно на військовослужбовців та інших осіб, які захищають Україну та виконують обов'язки із оборони держави. Безумовно, обставини російсько-української війни спричиняють необхідність першочергового захисту саме цих категорій населення щодо захисту їхніх репродуктивних прав, оскільки у зв'язку з бойовими діями вони перебувають у ситуаціях підвищеного ризику для життя та здоров'я. Втім, чинне законодавство регулює це питання фрагментарно. Пункт 12 Порядку № 78 передбачає, що у разі смерті або оголошення судом померлим військовослужбовця, особи рядового, начальницького складу та поліцейського, репродуктивні клітини якого зберігаються, їх безоплатне зберігання здійснюється протягом трьох років. Після закінчення зазначеного строку подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, ви-

227

---

¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство): Закон України від 22 листопада 2023 року № 3496-IX.

² Про затвердження Порядку здійснення забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців та інших осіб на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства: постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2025 року № 78.

значеної у заповіті щодо власних репродуктивних клітин, а у разі відсутності заповіту — за бажанням другого з подружжя або особи, з якою загиблій проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі.

Тобто вказані положення зосереджуються саме на питанні зберігання репродуктивного матеріалу та кола осіб, які можуть таке зберігання продовжити за свій рахунок. Проте порядок не конкретизує, хто саме може анатомічний матеріал у подальшому використовувати та розпоряджатися ним, хоча це і є основною метою такого зберігання.

Крім того, до цього часу не ухвалено закону про допоміжні репродуктивні технології, який би хоч якось пролив світло на це питання. Тому питання, хто саме належить до суб'єктного складу осіб, які матимуть право на розпорядження репродуктивним матеріалом для постмортальної репродукції, до цього часу не вирішено. У зв'язку з цим, в судовій практиці трапляються випадки своєрідних «спадкових» спорів щодо анатомічного матеріалу людини. Яскравим прикладом є рішення Центрального районного суду міста Дніпра від 8 вересня 2025 року по справі № 203/4924/23³, де суд вказав, що ембріони є об'єктами спадщини, права власності й дійшов висновку про те, що шість ембріонів подружжя, які було створено ними для лікування безпліддя, після смерті чоловіка варто поділити між вдовою та батьками померлого, три ембріона передано дружині, а три батькам як спадщину генетичного матеріалу спадкодавця.

Законодавчі прогалини відкривають простір для юридичних дилем та дискусій, які знаходять своє відображення у питаннях автономії особистості, поваги до людської

---

³ Рішення Центрального районного суду міста Дніпра від 8 вересня 2025 р. у справі № 203/4924/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130344534> (дата звернення: 23.02.2026).

гідності, специфічної природи репродуктивного матеріалу, можливості його спадкування, кола суб'єктів на розпорядження ним, спадкування зачатими та народженими внаслідок постмортальної репродукції, а також правовідносин між самими такими дітьми. Наразі зосередимось на розгляді питання кола суб'єктів, які мають право на розпорядження репродуктивним матеріалом померлого для постмортальної репродукції.

Більшість дослідників, які аналізували явище постмортальної репродукції, наприклад Ходеева Н. В.⁴, Москаленко К. В.⁵, Стефанчук М. О., Калаур І. Р. та Малюга Л. Ю.⁶, схиляються до позиції визнання права на розпорядження анатомічним матеріалом для цілей постмортальної репродукції саме за іншим з подружжя або партнером померлого.

З іншого боку, Бондаренко-Зелінська Н., Бориславська М., Трач О. вважають, що здійснення перенесення ембріона в матку для виношування може мати місце за бажанням, окрім другого з батьків, й іншими суб'єктами, вказаними в угоді на кріозбереження⁷. Чечерський В. І. визнає право на розпорядження репродуктивним матері-

229

---

⁴ Ходеева Н. В. Право людини на репродуктивне відтворення: постмортальне використання, зберігання кріоконсервованих матеріалів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1 (108). С. 123–135.

⁵ Москаленко К. Постмортальна репродукція для військових: як було раніше і чи вирішує проблеми новий закон. *ZMINA*. 2024. URL: <https://zmina.info/columns/postmortalna-reprodukcziya-dlya-vijskovyih> (дата звернення: 23.02.2026).

⁶ Стефанчук М. О., Калаур І. Р., Малюга Л. Ю. Актуальні питання правового регулювання спадкування посмертно зачатими дітьми: порівняльно-правове дослідження. *Академічні візії*. 2025. (48). С. 1–10. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2253/2128> (дата звернення: 23.02.2026).

⁷ Бондаренко-Зелінська Н., Бориславська М., Трач О. Процесуальні аспекти визнання спадщини відумерлою. *Університетські наукові записки*. 2022. № 3(87). С. 14–34.

алом за іншим з подружжя померлої особи; співмешканцем або партнером; кровними батьками померлої особи, кровними рідними братами, сестрами померлої особи, як особами чиє право на продовження роду буде порушене за умови їх знищення. Перехід права на розпорядження в цьому випадку відбувається за дотримання черговості ⁸.

Репродуктивні права захищаються Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) у світлі ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (далі – ЄКПЛ) ⁹, за якою кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя. Втім, згідно з практикою ЄСПЛ право на батьківство є таким, що не передається. У справі *Petithory Lanzmann v. France* ¹⁰ заявниці було відмовлено у дозволі на перенесення збережених у французькій лікарні гамет її сина, померлого від хвороби, до країни, де їхнє використання дозволено. ЄСПЛ не прийняв заяву заявниці, обґрунтовуючи це тим, що право її сина на батьківство не передається. Суд також вказав, що яким би гідним не було особисте прагнення заявниці продовжити сімейну лінію та не запобігти втраті пам'яті про родину, стаття 8 ЄКПЛ не охоплює право стати бабусяю чи дідусем. Незважаючи на прийняте рішення, ЄСПЛ не займає категоричної позиції, надаючи право на регулювання питання постмортальної репродукції на розсуд кожної з держав. У рішеннях *Rejřilová*

230

---

⁸ Чечерський В. І. Право на репродукцію (відтворення) у системі основоположних прав людини: конституційно-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2020. 509 с.

⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 23.02.2026).

¹⁰ *Case of Petithory Lanzmann v. France* (Application no. 23038/19) (2019). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%2223038/19%22%2C%22itemid%22%3A%22001-199287%22%7D> (дата звернення: 23.02.2026).

v. the Czech Republic ¹¹ і Baret and Caballero v. France ¹² ЄСПЛ дійшов висновку, що має бути надано широку свободу розсуду через моральну та етичну чутливість питання й відсутність європейського консенсусу щодо помертнього зачаття.

Члени робочої групи Європейської асоціації репродукції людини та ембріології під час розробки рекомендацій (далі – рекомендації ESHRE) вказали, що у переважній більшості випадків розмноження за допомогою гамет або ембріонів померлої особи відбуватиметься в рамках батьківського проекту, що є найменш проблематичним. Для деяких членів посмертне розмноження є прийнятним лише в цьому контексті, а гамети або ембріони можуть бути передані лише у розпорядження партнера, що вижив, партнер може використовувати гамети або ембріони лише для власної репродукції, їх не можна передати з цією метою іншим. З іншого боку, рекомендації ESHRE не виключають можливості використання репродуктивного матеріалу іншими особами, ніж партнер, який вижив, вказуючи, що для таких заявок важливою є інформована згода постачальників гамет. Втім, щоб уникнути небезпеки появи «пам'ятної дитини», рекомендується, щоб гамети або ембріони були запрошені конкретно іншими особами, такими як батьки чи інші члени сім'ї померлого ¹³.

231

---

¹¹ Case of Peřilová v. the Czech Republic (Application no. 14889/19) (2022). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-221266%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-221266%22]) (дата звернення: 23.02.2026).

¹² Case of Affaire Baret and Caballero v. France (Application no(s). 22296/20, 37138/20) (2022). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-226475%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-226475%22]) (дата звернення: 23.02.2026).

¹³ Pennings G. et al. ESHRE Task Force on Ethics and Law 11: Posthumous assisted reproduction. *Human Reproduction*. 2006. Vol. 21. Is. 12. 1. Pp. 3050–3053. URL: <https://academic.oup.com/humrep/article/21/12/3050/2939145> (дата звернення: 23.02.2026).

Практика надання у розпорядження батькам репродуктивного матеріалу їхніх померлих дітей для цілей постмортальної репродукції є вже не поодиноким, проте наразі єдиною країною, яка планує закріпити таке право в законодавстві, є Ізраїль¹⁴. При цьому, вчені Hashiloni-Dolev Y. та Triger Z., досліджуючи ізраїльську судову практику щодо можливості розпорядження репродуктивним матеріалом померлого його батьками та аналізуючи наявні випадки передання репродуктивного матеріалу в розпорядження батькам, ввели поняття «розширеної сім'ї», тобто створеної батьками після смерті дитини¹⁵.

Підсумовуючи, зазначимо, що прогалини в законодавстві ускладнюють суб'єктам можливість реалізації своїх прав, спрямованих на розпорядження репродуктивним матеріалом для постмортальної репродукції. Нез'ясованим залишається статус батьків та порядок вирішення питань щодо надання репродуктивного матеріалу у розпорядження у випадку конкуруючих інтересів між батьками померлої особи, іншим з подружжя або партнером. Зазначене зумовлює виникнення спірних ситуацій на практиці. З огляду на це, необхідною є конкретизація обсягу прав на репродуктивний матеріал померлого та суб'єктів, які мають право на таке розпорядження в законодавстві.

232

---

¹⁴ Bassan S. Posthumous sperm use in times of war: ethics, law and society. *Journal of law, medicine and ethics*. 2024. № 52(4). Pp. 868–877 URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11788664/> (дата звернення: 23.02.2026).

¹⁵ Hashiloni-Dolev Y., Triger Z. The invention of the extended family of choice: the rise and fall (to date) of posthumous grandparenthood in Israel. *New Genetics and Society*. 2020. Vol. 39. № 3. Pp. 250–270.